

Evaluatie onderzoek broedvogelatlas Noord- Holland

Martin Hin

In 2010 verschijnt er na twintig jaar weer een nieuwe atlas van de Noord-Hollandse broedvogels met actuele gegevens over verspreiding van broedvogelsoorten. De atlas wordt uitgegeven door de gezamenlijke vogelwerkgroepen van Noord-Holland (SVN) en Landschap Noord-Holland. Het veldwerk hiervoor heeft plaatsgevonden in de periode 2006 – 2009 en is inmiddels afgerond. In dit artikel wordt geëvalueerd hoe het veldwerk voor deze nieuwe atlas in onze regio is verlopen.

Het onderzoek kende een iets andere opzet dan dat voor de vorige atlas van 1990. De belangrijkste verschillen zijn:

- Het veldwerk werd nu in slechts vier jaren uitgevoerd, terwijl er destijds is gekozen voor tien onderzoeksjaren;
- Voor de vorige atlas werd per jaar een relatief groot aaneengesloten gebied onderzocht (zo werd het gebied van onze vogelwerkgroep vrijwel geheel onderzocht in 1982), terwijl het onderzoek nu per kilometerblok is uitgevoerd;
- Voor de vorige atlas werd het onderzoek grotendeels uitgevoerd door vaste en tijdelijke medewerkers van de Provinciale Waterstaat, terwijl het onderzoek nu (zeker in onze regio) geheel is uitgevoerd door vrijwilligers.

De belangrijkste doelstellingen van het huidige project zijn het vastleggen van de actuele verspreiding van de broedvogelsoorten in Noord-Holland en het vaststellen van de veranderingen in verspreiding in vergelijking met het eerder (ten behoeve van de vorige atlas uit 1990) uitgevoerde onderzoek.

Veldwerk

Voor het onderzoek is de kaart van Noord-Holland verdeeld in blokken van één bij één kilometer volgens de topografische atlas (een zogenaamd 'kilometerblok', 100 hectare). Circa 390 van deze blokken liggen binnen het werkgebied van onze vogelwerkgroep, kleine stukjes niet meegerekend. Het veldwerk bestond uit het onderzoeken welke soorten

vogels in elk kilometerblok broeden. Het betrof kwalitatief onderzoek, dat wil zeggen dat alleen de soorten per kilometerblok werden vastgelegd; niet de aantallen. Elk kilometerblok werd daarbij in het voorjaar bij voorkeur vijf keer in de vroege ochtend bezocht en eventueel één maal in de nacht.

De coördinatie van het onderzoek werd geleid door Kees Scharringa van Landschap Noord-Holland. Leden van de veldwerkcommissie coördineerden het binnen onze vogelwerkgroep.

Door de gekozen opzet werd een grote inzet verlangd van een groot aantal leden. De bijna vierhonderd blokken dienden te worden onderzocht in een periode van slechts vier jaar: een gemiddelde van jaarlijks 100 kilometerblokken. Voor het uitvoeren van de inventarisaties was een goede kennis van de soorten en de zang noodzakelijk.

Uitgifte van blokken

Elk jaar in de periode 2006 – 2009 is in februari een veldwerkavond georganiseerd, die vooral tot doel had de uitgifte van de kilometerblokken aan inventarisanen te bevorderen. Daarnaast werden vogelaars ook via e-mail, onder andere via de VZK-mailgroep, opgeroepen om in te schrijven op kilometerblokken. Dit ging zo veel mogelijk vergezeld van een herkenbare kaart met de voor het onderzoek nog beschikbare kilometerblokken. Een aantal leden werd telefonisch persoonlijk benaderd.

Zo werden de volgende aantallen kilometerblokken per jaar uitgegeven:

in 2006: 98 blokken;

in 2007: 38 blokken;

in 2008: 89 blokken;

in 2009: 92 blokken.

Opvallend is dat in 2007 zo weinig nieuwe blokken werden uitgegeven. Dit werd veroorzaakt doordat de kilometerblokken die het jaar daarvoor werden uitgegeven grotendeels nog niet in dat jaar waren onderzocht. Men claimde de blokken 'dicht bij huis', om voorraad te hebben voor latere onderzoeksjaren. Dit was ook meteen het grootste probleem: hoe krijgen we de stukken geïnventariseerd die 'ver van huis' liggen. Vooral in de Haarlemmermeer, waar niet veel van onze leden wonen, bleven grote delen onuitgegeven. Pas in het laatste onderzoeksjaar werd aan dit probleem aandacht geschonken: er werd opgeroepen om met groepjes inventarisanen in mei en in juni extra inventarisaties uit te voeren in niet uitgegeven kilometerblokken. Op deze wijze werden nog een 25-tal extra blokken door middel van een quick-scan geïnventariseerd.

Helaas werden enkele van de uitgegeven blokken door degene die het blok claimde in het geheel niet onderzocht. Na het opmaken van

tussenstanden werden diverse blokken weer vrijgegeven voor anderen. Soms was echter het inventarisatiewerk in het geheel niet gedaan, zonder dat dit werd gemeld aan de veldwerkcommissie.

Verricht onderzoek

De volgende aantallen kilometerblokken zijn per onderzoeksjaar onderzocht:

- in 2006: 59 blokken onderzocht;
- in 2007: 37 blokken onderzocht;
- in 2008: 70 blokken onderzocht;
- in 2009: 107 blokken onderzocht.

Totaal betreft dit 273 blokken. 'Buren' (inventarisanen uit Amsterdam en Amstelveen en omstreken) hebben ook nog 26 kilometerblokken in onze regio geïnventariseerd, zodat totaal 299 blokken zijn geïnventariseerd.

Naast de onderzochte blokken zijn voor de atlas gegevens uit ander onderzoek gebruikt, zoals:

- broedvogelonderzoek in het stedelijk gebied van de gemeente Velsen (Fred Hopman 2006, circa 8 blokken);
- broedvogelonderzoek op het terrein van de luchthaven Schiphol: dit onderzoek heeft voor aanvulling gezorgd (circa 20 blokken);
- onderzoek in de Haarlemmermeer, door een groep van inventarisanen uitgevoerd op twee zaterdagen in mei en juni 2009 (25 blokken).

Totaal is van bijna 90% van het oppervlak een goed beeld van de broedvogelsamenstelling ontstaan. Vooral in het oostelijk deel van de Haarlemmermeer is een deel niet onderzocht.

Opvallend is het te constateren dat in de eerste twee jaren van het onderzoek veel minder werk is verricht dan in de laatste twee jaren. Dit is des te opvallender omdat men meestal eerst kiest voor het gebied dat 'het leukste' is of het dichtst bij huis. Hierbij speelt ongetwijfeld een rol dat de eerste jaren de noodzaak nog niet zo wordt ervaren: er is immers dan nog voldoende tijd....

Het voert te ver om hier alle inventarisanen te noemen die meegewerkt hebben aan dit onderzoek. Dit betreft een lijst van totaal 75 mensen. Enkelen wil ik echter toch noemen. Dit zijn de vier personen die de meeste blokken hebben onderzocht en ingeleverd (per 10 oktober 2009):

Frank Dijkstra:	26 blokken (!)
Wilfried Ernst:	17 blokken
Evert van Huijssteeden:	12 blokken
Nico Rensen:	12 blokken

Evaluatie en aanbevelingen

Bij het onderzoek is de veldwerkcommissie, als coördinerend orgaan, tegen een aantal problemen aan gelopen:

- Bij de uitgifte van kilometerblokken:

Bij het verdelen van de blokken dient vanaf de start aandacht te zijn voor de moeilijk uit te geven locaties. Vooral een groot deel van de Haarlemmermeer is voor de meeste inventarisanen te ver weg en te weinig interessant. Indien deze gebieden meteen worden aangepakt op de wijze waarop een deel van deze blokken in het laatste jaar is onderzocht kan ook van dit gebied een relatief goed beeld worden verkregen.

In het oosten overlapt ons werkgebied met dat van de vogelwerkgroepen van Amsterdam en Amstelveen. Het verdient aanbeveling dat over deze overlapgebieden meteen goede afspraken worden gemaakt met coördinatoren van deze bureaus. Bij het onderzoek voor de broedvogelatlas zijn slechts weinig blokken door de 'bureaus' onderzocht. In dit verband dient te worden vermeld dat de vogelwerkgroep Amsterdam slechts een geringe bijdrage leverde aan het onderzoek.

Een deel van de blokken is niet goed te bereiken, door de afstand tot de openbare ruimte of doordat gebieden niet vrij toegankelijk zijn. In die gevallen werden soms met de grondeigenaar afspraken gemaakt. Een aantal leden heeft dit zelfstandig geregeld. Dit blijkt echter niet altijd mogelijk. In onze regio geldt dit met name voor het terrein van de luchthaven Schiphol.

De inventarisaties van de uitgegeven blokken werd niet altijd opgepakt. Het is belangrijk gebleken een goed contact te onderhouden met de inventarisanen. Zodra er om welke reden dan ook (ziekte, drukke werkzaamheden, geen zin) het onderzoek van een blok niet wordt opgepakt, kan dan nog tijdig worden ingegrepen.

- De kennis van vogels en vogelgeluiden:

Enkele deelnemers gaven aan dat ze over onvoldoende kennis van de vogels en in het bijzonder de vogelgeluiden beschikken om zelfstandig de inventarisaties uit te kunnen voeren. In een aantal gevallen werden minder ervaren tellers gekoppeld aan ervaren tellers. Enkele gaven echter hun kilometerblok terug, omdat ze het bij nader inzien toch te moeilijk vonden of men gaf aan geen nieuw blok te willen doen, vanwege te weinig kennis.

Bij een nieuw onderzoek zou het aan te bevelen zijn om in de jaren voor de start van het onderzoek extra aandacht aan opleiding te schenken. Eventueel is het ook mogelijk om in de eerste jaren van onderzoek beginnende vogelaars mee te laten lopen met meer ervaren leden, zodat ze daarna zelfstandig onderzoek kunnen uitvoeren.

- Inleveren gegevens: De gegevens werden niet altijd direct ingeleverd. Soms werden ze zelfs in het geheel niet ingeleverd, terwijl men toch meldde dat het onderzoek was uitgevoerd. Het invoeren van de gegevens via www.ecotellerinvoer.nl werd meer dan eens als lastig ervaren.

Vervolg

Nu de gegevens ingeleverd zijn, werken Kees Scharringa en anderen aan de provinciale soortkaarten en de teksten. Ter controle en ter commentaar zullen de kaarten binnenkort onder de verschillende vogelwerkgroepen worden verspreid. Vervolgens wordt er hard gewerkt om de atlas in het najaar van 2010 klaar te hebben.

Nog steeds is er een mogelijkheid om sponsor te worden van een vogelsoort. Uw naam komt dan bij de betreffende soortbeschrijving en u krijgt dan de atlas gratis thuisgestuurd.

Als u zeker wilt zijn van een exemplaar, kunt u voorintekenen. De kosten hiervan bedragen slechts € 19,50. Voor beide zaken geldt dat dit kan via de site van de Samenwerkende Vogelwerkgroepen van Noord-Holland, www.vogelwerkgroepennh.nl.

Rest mij nog om namens de samenstellers van de atlas en de veldwerkcommissie van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland allen die zich hebben ingezet voor het onderzoek hartelijk te danken.

We kijken uit naar de nieuwe atlas!

Foto: Ook het stedelijk gebied is voor de nieuwe atlas op de aanwezigheid van broedvogels onderzocht, Haarlem. Foto: Wikimedia